

АМЕРИКАНЦИ (И НАШИ) У ПАРИЗУ

СА ПАРИСКОГ САЛОНА КЊИГА

Овогодишњи Салон књига у Паризу (22—27. март 1996) био је посвећен америчкој књижевности. Целокупни ток Салона одвијао се у знаку растућег интересовања француског издаваштва као и француске читалачке публике за књижевну продукцију која настаје на тулу Сједињених Америчких Држава. Гостовало је преко тридесет америчких аутора, међу којима су били и А. Гинзберг, Т. Санчез, Џ. Велч, Џ. Харисон, Л. Ердрич, А. Спигелман, Џ. Ешбери, Т. Волф, као и Чарлс Симић. Када је реч о последњем аутору, све веће међународно признавање књижевном опусу и поетици Ч. Симића потврдило се и појавом две Симићеве збирке песама на француском језику: *Le livre des dieux et des démons*, Circé, Paris, 1995; *Démentiellement du silence*, Paris, 1995, са предговором чувеног француског песника Гијевика. Рецепција Симићевог рада у Француској постаје све значајнија, његови преводиоци и критичари одлично уочавају да одређени токови Симићеве поетике произилазе из његовог српског, европског порекла, из искуства рата утканог у меморији песника. Критичари уједно наглашавају његово врсно познавање српске књижевне традиције и помно праћење савремене српске литеарне стварности, што је, у сваком случају, реткост у целокупном књижевном животу САД-а, и подсећа на традицију америчког послушавања или везивања за стари континент, чији су класични представници Елиот или Паунд.

Ирској поезији су посвећене две књижевне вечери, од којих је једну имао нобеловац Ш. Хини, а другу су, у Кући поезије, 23. марта, водили С. Карсон и М. Лондсдейл.

Неколико округлих столова (преношених и на ТВ програмима) расправљало је о садашњем положају француске културе и зрачењу француске мисли у свету. Критички интонирани полемичке опаске америчких и енглеских есејиста, новинара и писаца водиле су у смеру одређивања разлога наизгледне стагнације француског духа и опадања његова зрачења у свету мисли и културе. У једној од трибина, Робер Сабатије, академик, писац, са карактеристичном француском лежерношћу и пикантношћу обдацивао је провокативни дискурс својих англо-саксонских опонената, наводећи низ вредних имена из савремене француске поезије, прозе, историографије и философије као, по његовом мишљењу, очигледних демантија идеји о опадању француске креативности. Ближе реалности, могло би се рећи да су данас авангардни француски писци аутори пореклом из тзв. франкофоније, писци афричког, азијског или океанијског порекла који пишу на француском језику. Имена као што су Тахар Бен Желун, Абдурахман Вабери, Жан—Лик Рахариманана (од којих су последња двојица представници најмлађе генерације писаца) спадају међу најзначајније писце француског језика данашњице. Свакако, мора се споменути и путописац Патрик Боман, као и чувени прозни писац Ле Клезио. Заједничка нит која везује ове диспаратне поетике јесте окружност друготноме, певање о далеким, иностраним световима, интерес за езотично, изношење езотичнога као дела властитог искуства и доживљаја света (од послератних, капитално је дело, поетички и формално, *Бумеранг* М. Битора). Поетско изрицање трећега света или аустралијских димензија као стварности, француска поимања тоталитета култура човечанства представља најзначајнији књижевни и уметнички облик сагледавања стварности у савременој француској мисли. Отвореност ка свету облика, мисаоних конструкција и диспаратности култура, исказивање тих и таквих светова на француском језику данас јесте снага прозе овог народа. То, наравно, у Француској није нешто ново. Новост је у томе што се ревитализирање француског певања данас одвија под снажним упливом аутора пореклом из бивших колонија, прекоморских департмана и страних држава које негују франкофонију, што и јесте најлепши поклон који велика, вишестолетна француска култура може да прими од стране својих некадашњих поданика. У светлу тога нису сасвим прихватљива мишљења о гашењу (илити, још горе од тога, мишљења о угасlosti) француског певања. Сличан се процес данас догађа и са књижевности Британаца. Уосталом, француска се мисао не ограничава на Б. Х. Левија, Финкелкрао, Гликмана, које очигледно ни Америја не узимају баш за озбиљно... У Француској живе, пишу и раде и Макс Гало, Едгар Морен, Фернан Бродел, Жак де Гоф (који је у суботу, 23., представљао публици своју обимну монографију о француском краљу и једином светцу који потиче из једне француске краљевске лозе, Св. Лују. О тој ће књизи, и Ле Гофорском истраживачком поступку, тек да се пише). Онамо такође пише и један низ вредних и недовољно познатих писника, да спомнем, од њих, само Молпо. Феномен маргинализовања писника и прозних писаца који пишу висококвалитетну литературу својствен је западном друштву и његовој окренутости идеалу друштва изобиља, разоноде и забаве. У том и таквом свету мало је места дато истинској уметности. Није

ли и сам Бернар Пиво преиначио формулу своје емисије и, од некадашње елитне књижевне трибине створио популаристички устројену ТВ емисију окренуту масмедијалној продукцији и свеколиким феноменима моде којима друштво изобиља — логично — и изобиљује? Уосталом, глад за кичом више није страна ни источно-европским метрополама. Полагано се извршава суб-културна нивелација Глобалног села. Тачно је — постаемо селендра. Наше до ближе је Тардо-антику ногели царство Александра, идеалу Хеленизма. Култура се повукла у врло, врло тиха светилишта, у по влаштене места поетскога догађања, настало је Нови Средњи Век, али не Берђајевљев, већ, прозаичније, Екоов. У Паризу се лоше и тешко живи, социјална и етничка криза је реалност од које одговори више не могу и не умеју да беже, али у Паризу такође још постоје и Кућа поезије, Кућа писаца, амерички Вилаџ Воис, Шекспирова књижара, књижара Диван, итд, да споменем само нека од безбројних места где се сусрећу писци, читаоци, штоваоци Речи.

Салон и дешавања око њега били су прилика и за бројне сусрете међу књижевницима јужнословенског порекла. У недељу 24. марта часопис *Point de fuite* организовао је дебату око новинарства и етике, насловљеном *Босна после Дејтона*. Међу присутнима, од Француза су били Србима добро познати ратни извештавац Г. Готије (*Фигаро*), Ж. Ерзог (*La regl de Že* — Б. Х. Левијев часопис), Р. Менар (*Репортери без Граница*), итд. . . Сусрету је присуствовао и босански амбасадор у Паризу, Никола Ковач.

У току послеподнева, неколико нас (Стеван Тонтић, Радивоје Станивук, Кристин Шатон, млађи француски песник Ж. Л. Пенико) имало је прилику да се дружи и разговара, уз чашу, код бара, у ишчекивању читања песама Р. Станивuka које је, пред сајам, објавила ревија *Варнабле*, у мојим преводима. Истог послеподнева је Иван Ђурић потписивао примерке *Сумрака Византије* чији је француски превод урадила К. Шатон. Пред сам Салон изашао је и К. Мићевићев превод Дантеовог *Пакла* на француском.

Сутрадан, у понедељак 25.тог, провео сам неколико сати у дружењу и разговору са Кенетом Брауном, уредником часописа *Медитеран*, који је објавио посебан број о ех-Југословенском простору. Овај часопис, за једном — иако нам уредник није прешице склон и нема, по мојем мишљењу, довољно слуха за српско виђење и схватање катализмичких догађаја распада заједничке државе и рата који је потом уследио — ипак у довољној мери отвара простор једној полифонији и разноличју гласова који говоре о јужнословенској проблематици. Понедељак је такође био прилика за Р. Станивuka и мене да се дружимо и разговарамо са Рахариманом (чији је превод песама *Маса Р. Станивук објавио у једном од прошлогодишњих бројева *Летописа Матице српске**), о његовом писању на француском и на малашком, о Мадагаскару, мадагаскарској књижевности, итд. Пред самим затварањем, срео сам свог некадашњег лектора из савремене српске и хрватске књижевности и професора са Сорбоне, загребачког писца Младена Кожула.

Упоредо са Салоном књига, збиле су се и четири значајне јужнословенске културне манифестије. У уторак 24., у 18 сати, у ћез клубу *Пије до Шамо*, Марина Влади је читала песме С. Тонтића и прозне текстове млађег сарајевског писца Озрена Кебе. Исте вечери, у *Југословенском културном центру*, издавачка кућа *L'âge D'homme* организовала је трибину око књиге *Bosnie: le sang du pétrole* (Босна: кра нафтe), чувеног француског генерала и есејисте Галоа, у којој аутор на врло документован и провокативан начин говори о позадини ангажовања западних земаља у балканском кризи и босанском рату.

У среду, 25. у новоотвореној књижари-галерији *Le Lys* (Лијлан), на острву *St. Louis*, у 19. сати, одржано је књижевно вече са Душаном Сабом, Стеваном Тонтићем и Озреном Кебом око теме живота у ратном Сарајеву. С. Тонтић и О. Кебо читали су своје песме и приче, говорило се о писању, животу и раду под ратним околностима. Захваљујући водитељској вештини Д. Сабоа, није било трага дневне политike, тј. није било, по речима О. Кебе, »учења отрова«. Гублика је била мешовита, мада, у већини, муслиманска. Од присутних у публици био је и П. Матвејевић.

Последњи значајни скуп јужнословенских аутора било је песничко вече (27. III.) организовано под покровитељством париске Југословенске школе. Мали песнички фестивал, чији се темат водио око љубавног троугла: Еротска љубав, љубав према отаџбини, љубав према Богу (Дучићев рефлекс, његов свети тројац), окупио је разнолику групу аутора, међу којима ваља истaćи: Милована Данојлића, Стевана Тонтића, Радивоја Станивuka, као и Љубомира Петровића, дугогодишњег Парижканина, пореклом Београђанина, дојеана југословенских клубова и старога комунисту, аутора вредне приче *Сломеник*, својеврсне химне исељеничком прегалаштву и раду, као и запис, врло поетски, лирски, препун слика, о српско-француским међујудским, међукултурним односима, и несхваћености, маргинализованости и остављености Срба у вишемилионском Граду/Идеалу њихове младости. Вече поезије уједно представља и последњи значајнији догађај у једној седмици богатој културним и књижевним садржајима.

Борис Лазић